Lausunto
11.11.2025

Eduskunnan ympäristövaliokunnalle

Työ- ja elinkeinoministeriön lausunto: Asia: U 48/2025 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista 1.) ehdotus neuvoston asetukseksi vuosia 2028-2034 koskevan monivuotisen rahoituskehyksen vahvistamisesta (rahoituskehysasetus); 2.) ehdotus neuvoston päätökseksi Euroopan unionin omien varojen järjestelmästä (omien varojen päätös); 3.) ehdotus Euroopan parlamentin, Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan komission väliseksi toimielinten sopimukseksi (toimielinten välinen sopimus talousarvioyhteistyöstä)

Työ- ja elinkeinoministeriö kiittää mahdollisuudesta esittää lausuntonsa ympäristövaliokunnalle ja tuo esiin seuraavaa.

Kilpailukykypolitiikka

Uusi kilpailukykyrahasto (362,3 mrd€) hyödyntäisi EU:n eri rahoitusvälineitä (mm. avustukset, hankinnat, lainat, takaukset, pääomasijoitukset, sekarahoitus) Euroopan strategisia ja teollisia painopisteitä edistävien investointien mobilisoimiseksi. Kilpailukykyrahaston tuella voitaisiin edistää investointeja tulevaisuuden kannalta keskeisiin murrosteknologioihin. Tavoitteena on, että yritykset saisivat rahoitusta nopeasti, selkeällä ohjeistuksella sekä vähäisellä byrokratialla. Kilpailukykyrahasto pyrkii mobilisoimaan myös yksityistä pääomaa. Kilpailukykyrahaston onnistuminen edellyttää, että julkiset ja markkinaehtoisemmat rahoitusvälineet ovat sen tarjonnassa tasapainossa.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että kilpailukykyyn panostaminen tulevassa EU:n rahoituskehyksessä on tärkeää ja strategista kilpailukykyä tukevien ohjelmien yhdistäminen yhdeksi laajaksi kokonaisuudeksi voi parhaimmillaan tehostaa EU-rahoitusta. Kilpailukykyrahastosta rahoitettaisiin ja ohjelmoitaisiin useiden nykykehyksen ohjelmien toimia (esim. Horisontti Eurooppa, InvestEU, Digitaalinen Eurooppa, CEF-digirahoitus, Euroopan puolustusrahasto, tuleva Euroopan puolustusteollisuusohjelma EDIP, Euroopan avaruusohjelma, LIFE-ohjelma, EU4Health -ohjelma). Uuden kilpailukykyrahaston toimeenpanon osaksi tuotaisiin myös EU:n päästökauppatuloilla rahoitettava Innovaatiorahasto.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää tärkeänä, että budjettitakausten ja yksityisten investointien roolia korostetaan kilpailukykyrahaston yhteydessä ja painottaa selkeyttä EIP-ryhmän, muiden sijoittajien, jäsenvaltioiden ja komission roolijakoon. Euroopan kilpailukykyrahastoon keskitettäisiin InvestEU-instrumentin alle EU-takausmekanismit (lainat, riskipääoma, takaukset) yksityisten ja julkisten investointien tukemiseksi. Toimeenpanosta vastaisivat pääosin komission toteutuskumppanit, kuten Euroopan investointipankki (EIP)-ryhmä. Muita keskeisiä toteutuskumppaneita ovat etenkin kansainväliset rahoituslaitokset sekä kansalliset kehityspankit. Aikaisempaa avoimemman arkkitehtuurin myötä myös yksityiset rahoittajat (esim. pankit ja institutionaaliset sijoittajat) pääsisivät myös aktiivisesti vaikuttamaan rahoituksen kohdentamiseen.

Rahaston neljä politiikkaikkunaa 1) puhdas siirtymä ja teollisuuden hiilestä irtaantuminen (58,7 mrd. euroa sisältää Innovaatiorahasto-osuuden noin 35 miljardia euroa), 2) terveys, bioteknologia, maatalous ja biotalous (20 mrd. euroa), 3) digitaalinen johtoasema (48,5 mrd. euroa) sekä 4) resilienssi, turvallisuus, puolustusteollisuus ja avaruus (115,7 mrd. euroa) ovat työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan oikeansuuntaisia ja rahoituksen kaksikäyttöfokus on perusteltua.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää valtiontukisääntöjen kunnioittamista ja osarahoitusvaatimusta tärkeinä julkisessa kilpailukykyrahoituksessa. Kaikkiin rahoitusohjelmaehdotuksiin on liitetty mahdollisuus siirtää jaetun hallinnon ohjelmista rahoitusta suoraan hallinnoituihin ohjelmiin. Siirto tulee käyttää kyseisen siirron tehneen maan hyväksi ja vastaanottavan ohjelman säännöillä. Tällöin voisi olla mahdollista välttää valtiontukisääntöjen soveltaminen yrityksille kohdistuvaan rahoitukseen sekä koheesiorahoituksen osarahoitusvaatimus.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkökulmasta komission ehdotuksesta on haasteellista hahmottaa rahoituksen lopullista jakautumista Suomen kannalta tärkeimpiin kohteisiin Suomen kannalta tärkeällä avoimen kilpailun ja laadun periaatteella, sillä politiikkaikkunoiden ja InvestEU-instrumentin budjettiosuuksien tarkempaan käyttöön on jätetty paljon joustavuutta. Komission ehdotuksessa kilpailukykyrahoitus määrittyy laaja-alaisesti kilpailukyvyn edellytysten (esim. infrastruktuurihankkeet) rahoittamisesta teollisuusvetoisiin yhteistutkimushankkeisiin, tuotantotukiin ja yksittäisten kasvuyritysten rahoittamiseen. Rahoituksen kohteiden (politiikkaikkunat, teknologiat ja teollisuuden sektorit) moninaisuus ja käytettävissä olevien sekä uusien instrumenttien kirjo on niin ikään laaja. Rahastosta tuettaisiin myös julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia, Euroopan yhteistä etua koskevat tärkeät hankkeet (IPCEI) mukaan lukien. Lisäksi kilpailukykyrahastosta myönnettäisiin rahoitusta nk. kilpailukykysinetin saaneille strategisille projekteille.

Kilpailukykykompassissa esitelty kilpailukyvyn koordinaatioväline sekä kansallisista ja alueellisista suunnitelmista mahdollistettavien yksittäisten maiden budjettisiirtojen kautta tapahtuvat lisärahoituselementit voivat lähteä merkittävällä tavalla ohjaamaan työohjelmien, hakujen ja arviointimekanismien käyttöä. Kilpailukyvyn koordinaatiovälinettä pilotoidaan nyt mm. AI Gigafactories -aloitteessa eikä sen yhteydestä tulevaan kilpailukykyrahastoon ole vielä tarkempaa lisätietoa minkä saamisen jälkeen mekanismia voidaan arvioida tarkemmin.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että kilpailukykyrahastossa ja sen toimeenpanossa keskeistä on yksityisen rahoituksen mobilisointi, strategisten investointien mahdollistaminen, lupaavimpien teknologioiden edistäminen sekä kilpailukykyisimpien ja innovatiivisimpien yritysten kasvun tukeminen. Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että hankkeiden ja rahoituksen kohteiden valinta tulee ensisijaisesti perustua avoimeen kilpailuun ja laatuun sekä globaalin kilpailukyvyn tavoitteluun. Kilpailukykyrahastoehdotuksen mukaan rahoituksen kohteet, arviointikriteerit ja rahoitusprosentit määritellään kuitenkin vasta komission valmistelemissa työohjelmissa. Delegoitujen säädösten laaja käyttö rajaa myös jäsenvaltioiden roolia ja vaikutusvaltaa.

Mittavissa ja usein kalliissa infrastruktuurihankkeissa tai tuotantotuissa keskeinen piirre on lisäksi yhdistellä kansallisia ja EU-varoja. Suomen kannalta on tärkeää, etteivät ne johda EU:n sisäiseen valtioiden väliseen tukikilpailuun tai muuten häiritse sisämarkkinoiden toimintaa. Ehdotuksessa on mukana myös mahdollisuus rahoittaa nopeutettuja ja kohdistettuja toimia, joissa komissio voi ohittaa arviointimekanismin ja jäsenvaltioiden konsultoinnin kokonaan. Työ- ja elinkeinoministeriö suhtautuu lähtökohtaisesti varauksella tämän mahdollisuuden soveltamiseen.

Työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla nykyisessä rahoituskehyksessä olevista ohjelmista on alustavan näkemyksen mukaan säilytetty keskeiset elementit myös tulevassa kilpailukykyrahastokokonaisuudessa.

Horisontti Eurooppa -ohjelmasta annettiin erillinen asetusehdotus (154,9 mrd€), lähes kaksinkertaistetulla budjetilla nykykauteen verrattuna. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää Horisontti Eurooppa -ohjelman merkitystä suomalaiselle tutkimus- ja innovaatioyhteisölle keskeisenä ja tärkeänä. Ohjelma olisi kuitenkin osin sidottu kilpailukykyrahasto-asetuksen kautta tapahtuvaan työohjelmien ja sisältöjen määrittelyyn, minkä vuosi edellä esitetyt huomiot kilpailukykyrahaston asetuksesta ovat tärkeitä myös Horisontti Eurooppa -ohjelman toteutuksen kannalta. Kaiken kaikkiaan Horisontti Eurooppa- ja kilpailukykyrahaston rajapinnan hallinnasta tulee keskeinen elementti eri innovaatiovaiheiden rahoituksen sujuvassa, nopeassa ja hallinnollisesti yksinkertaisessa toteutuksessa. Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että joitakin nykyisessä Horisontti Eurooppa -ohjelmassa käytettyjä periaatteita, kuten arviointikriteerejä ja avoimia hakumenettelyjä, olisi hyvä soveltaa ehdotettua laajemmin kilpailukykyrahastossa.

Digitaalinen Eurooppa -ohjelma ja Avaruusohjelma sisältyvät kilpailukykyrahastoon kokonaan. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää ratkaisua perusteltuna, mutta näkee tarpeen täsmentää sisältöjä, käytettäviä instrumentteja, rahoitusperiaatteita ja budjettijakaumaa kuten edellä yleisesti jo todettu.

Suomen saantojen kannalta merkittäviä ovat ne otsakkeen 2 ohjelmat, joiden saanto jaetaan jäsenmaille pääasiassa avoimen kilpailun periaatteella komission hallinnoimien rahoitushakujen kautta, kuten Horisontti Eurooppa tai Euroopan kilpailukykyrahasto. Komissio ehdottaa merkittäviä lisäyksiä otsakkeen 2 ohjelmiin, minkä voidaan arvioida kasvattavan myös Suomen saantoja näillä sektoreilla verrattuna nykyiseen rahoituskehykseen. Saanto-osuuksien suuruus määräytyy sektorikohtaisissa asetuksissa määriteltyjen toimenpiteiden ja prioriteettien perusteella, joten näiden saantojen määrää on tässä vaiheessa vaikea arvioida. Saantoarvioiden tarkentamiseksi tarvitaankin lisätietoa komissiosta rahoituksen tarkemmasta jakautumisesta esimerkiksi kilpailukykyrahaston eri prioriteettien välillä.

Energiapolitiikka

Puhtaan siirtymän ja vähähiilistymisen rahoitukseen kohdistetaan komission MFF-ehdotuksessa merkittävästi varoja sekä koordinoituja investointeja.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää perusteltuna rahoituksen lisäämistä puhtaaseen siirtymään EU:n kilpailukyvyn ja omavaraisuuden vahvistamiseksi, mutta suhtautuu varauksella siihen, että maan sisäisten kantaverkkojen ja jakelusiirtoverkkojen rahoitus sisältyisi kilpailukykyrahaston puhtaan siirtymän rahoituskohteiden piiriin. Työ- ja elinkeinoministeriö korostaa, että kansallisten maan sisäisten verkkojen kehittäminen on tärkeää Euroopan kilpailukyvyn kannata, mutta niiden rahoitus tulisi tapahtua markkinaehtoisesti. Innovaatiorahaston toimeenpano kilpailukykyrahaston kautta vaatii myös selkeytystä.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää hyvänä, että CEF-rahoituksen fokuksessa ovat rajat ylittävät hankkeet. Siirtoverkkojen kehittämisessä rahoitus tulee kohdistaa nimenomaisesti rajayhteyksiin, joita ei syntyisi kaupallisesti ilman tukea. CEF-E rahoitus kohdistuisi mm. sähkön, vedyn ja CO2:n kuljetuksen rajayhdysjohtoihin ja verkkoihin, off-shore verkkoihin, uusiutuvan energia rajat ylittäviin hankkeisiin ja energiavarastoihin. Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että CEF-rahoituksella ei tule tukea jäsenvaltioiden sisäisiä investointeja, jotka ovat jääneet tekemättä. Nämä investoinnit on tehtävä pääsääntöisesti siirtotariffeilla kerättävillä rahoilla.

.

Alue- ja rakennepolitiikka (koheesiopolitiikka)

Alue- ja rakennepolitiikan (koheesiopolitiikka) näkökulmasta keskeisin on rahoituskehyksen pääotsake 1, eli Euroopan taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen yhteenkuuluvuuden, maatalouden ja maaseudun, kalatalouden ja merielinkeinojen vaurauden ja turvallisuuden rahasto. Nykyisin rahoituskehyksessä erilliset yhteistä maatalouspolitiikkaa, koheesiopolitiikkaa ja sisäasioita koskevat rahastot koottaisiin yhteen otsakkeen 1 sisällä.

Koheesiorahoituksen osalta merkittävimmät muutokset liittyisivät nykyisestä varojenjakomenetelmästä luopumiseen ja siirtymiseen kustannusperusteisesta varojenjaosta tulosperusteisempaan malliin. Jatkossa koheesio- ja maatalousrahoitukselle olisi yksi yhteinen varojenjakomenetelmä. Varojenjakomenetelmä ei sisältäisi koheesion osalta entisenkaltaisia tilastoihin perustuvia kriteerejä. Menetelmä ei perustuisi alueiden saannon laskentaan, eikä se sisältäisi erilaista laskentaa alueluokkiin perustuen. Vähemmän kehittyneille alueille esitetään kuitenkin tiettyä vähimmäisosuutta koko rahoituspotista. Ehdotus uudeksi varojenjakokriteeristöksi ei sisällä Suomen liittymissopimukseen perustuvaa pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) erityisrahoitusta.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää otsakkeen 1 varojen osalta tärkeänä, että Suomen keskeisenä neuvottelutavoitteena on varmistaa riittävä joustavuus ja kansallinen liikkumavara rahoituksen kohdentamisessa siten, että EU:n ulkorajakriteerin perusteella saadulla rahoituksella voitaisiin turvata kyseisten alueiden elinvoimaa.

Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö pitää tärkeänä, että unionin rahoituskehysneuvotteluissa nostetaan esiin kansallisen osarahoituksen merkitys EU-toimissa, Suomen itäisten ulkoraja-alueiden erityistilanne, pohjoisten harvaan asuttujen alueiden NSPA-erityisrahoituksen turvaaminen sekä maaulkorajojen pituuden merkitys varojenjakokriteerinä.

Koheesiopolitiikan toimien osalta työ- ja elinkeinoministeriö haluaa korostaa erityisesti alueiden kilpailukyvyn ja elinvoiman edistämistä, mukaan lukien t&k&i, työllisyys ja osaaminen sekä puhdas siirtymä. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta Suomelle on keskeistä korostaa alueiden elinvoiman ja kilpailukyvyn lisäksi kaksikäyttö- ja puolustusulottuvuutta osana tulevan koheesiopolitiikan toimia.

Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö pitää tärkeänä, että koheesiopolitiikan toimilla voidaan tukea kestävää kaupunkikehittämistä. Kaupungeilla on keskeinen rooli alueiden ja koko Suomen kilpailukyvyn ja elinvoiman edistämisessä.

Jonna Lehtinen
Kehittämispäällikkö

Petri Haapalainen
Neuvotteleva virkamies